

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ

INTERACTION OF THE UKRAINIAN NATIONAL BAR ASSOCIATION WITH OTHER SUBJECTS

Каденко О.О., заслужений юрист України,
член Ради адвокатів України, адвокат

Взаємодія Національної асоціації адвокатів України (далі – НААУ) з іншими суб'єктами у своїх нормативно та емпірично сформованих моделях є частиною унікального досвіду України з організації функціонування адвокатури, що визначає до неї особливий науковий інтерес.

Метою статті є аналіз змісту, видів та форм взаємодії НААУ з зовнішніми для неї суб'єктами.

Обґрунтовано, що незалежність НААУ є визначальною характеристикою моделі її взаємодії з іншими суб'єктами. Гарантіями діяльності НААУ, які визначають основи її взаємодії з державою, є: законодавче визначення засад її функціонування; її створення та ліквідація виключно на підставі закону; імперативне визначення суб'єктивного складу її членів; законодавчо закріплена здатність до саморегуляції, в тому числі у спосіб нормотворчості, виконання публічних та інших функцій; фінансова автономність; закріплення за нею унікальної місії представництва адвокатури України, в тому числі у взаємовідносинах з всіма зовнішніми суб'єктами, тощо.

Визначено, що за критерієм системності взаємодія НААУ з іншими суб'єктами буває меморандумною, тематичною та ситуативною. За формою взаємодія між НААУ та органами держави може полягати у: підписання та реалізації меморандумів; спільній діяльності з реалізації окремого проекту (завдання, заходу тощо); спільному розгляді спірних питань (в тому числі, й на засіданні одного з учасників спору); офіційному листуванні (в тому числі, й такому, що містить вимоги щодо реалізації власних функцій); оприлюдненні офіційних позицій тощо.

Висловлено думку про те, що підтримання комунікації та налагодження взаємодії з державними та недержавними суб'єктами вимагає від НААУ дотримання принципу незалежності та створення таких моделей взаємовідносин, за яких НААУ отримуватиме доступ до зовнішніх ресурсів та процесів їх використання, однак зворотній доступ до ресурсів та процесів НААУ не становитиме загрозу для її незалежності та самостійності, а також для інституційного розвитку адвокатури в цілому, укріплення її авторитету та функціональної спроможності.

Ключові слова: адвокатура, Національна асоціація адвокатів України, незалежність, взаємодія, меморандум.

The interaction of the Ukrainian National Bar Association (hereinafter – UNBA) with other subjects in its normatively and empirically formed models is part of the unique experience of Ukraine in the organization of the functioning of the bar, which determines its special scientific interest. The purpose of the article is to analyze the content, types and forms of interaction of UNBA with external entities. It is substantiated that the independence of UNBA is a defining characteristic of the model of its interaction with other entities. The guarantees of UNBA activity, which determine the basis of its interaction with the state, are: legislative definition of the basis of its functioning; its creation and liquidation solely on the basis of law; imperative determination of the subjective composition of its members; legally enshrined ability to self-regulate, including in the way of rule-making, performance of public and other functions; financial autonomy; securing for her the unique mission of representing the Bar of Ukraine, including in relations with all external entities, etc. It was determined that according to the criterion of systematicity, UNBA's interaction with other subjects is memorandum, thematic and situational. In terms of form, interaction between UNBA and state bodies can consist of: signing and implementation of memoranda; joint activities for the implementation of a separate project (task, event, etc.); joint consideration of disputed issues (including at a meeting of one of the parties to the dispute); official correspondence (including those containing requirements for the implementation of own functions); publication of official positions, etc. The opinion was expressed that maintaining communication and establishing interaction with state and non-state entities requires UNBA to observe the principle of independence and create such models of relationships under which UNBA will receive access to external resources and processes of their use, but return access to resources and processes UNBA will not pose a threat to its independence and independence, as well as to the institutional development of the legal profession as a whole, strengthening its authority and functional capacity.

Key words: advocacy, Ukrainian National Bar Association, independence, interaction, memorandum.

Створення у 2012 році НААУ є однією з найбільш визначальних подій в становленні України як правової, соціальної та демократичної держави. НААУ, об'єднавши всіх адвокатів в єдину професійну організацію, не тільки забезпечує виконання функцій адвокатського самоврядування, а й представляє адвокатуру перед всіма зовнішніми суб'єктами. Нормативно та емпірично утворені моделі взаємодії НААУ з державними та недержавними суб'єктами утворюють унікальний досвід України, адже адвокатура та професійна організація адвокатів не належать до жодної гілки влади, але виконують надважливі функції, що впливають з конституційного статусу адвокатури. Саме тому зміст та особливості взаємодії НААУ з іншими суб'єктами становлять особливий науковий інтерес, результати реалізації якого мають значення не тільки для розвитку адвокатології, а й для розвитку вчесь про систему публічного управління в Україні.

Метою статті є аналіз змісту, видів та форм взаємодії НААУ з зовнішніми для неї суб'єктами: органами державної влади, недержавними організаціями та іншими національними, іноземними й міжнародними суб'єктами.

НААУ, як частина інституту адвокатури, незалежна від інших суб'єктів та, як будь-яка інша юридична особа, самостійна у своєму функціонуванні.

Водночас, абсолютної незалежності не існує і НААУ не є виключенням [1, с. 236; 2, с. 170], адже активно взаємодіє з державою та її органами, а також чисельними іншими суб'єктами, які дотичні до її діяльності.

В Стратегії НААУ на 2021–2025 роки, затвердженій рішенням Ради адвокатів України від 02 липня 2021 року № 38, визначено дванадцять місій НААУ, з яких щонайменше п'ять пов'язані з комунікацією з зовнішніми суб'єктами. Наприклад: представляти інтереси адвокатури у відносинах з органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями (п. 3.3); активно протидіяти будь-яким спробам органів державної влади втручання до роботи органів адвокатського самоврядування (п. 3.4); сприяти залученню адвокатури до процесу законотворення та впровадження правових реформ. Забезпечити участь НААУ у законотворчому процесі, зокрема, але не обмежуючись, щодо питань адвокатури та адвокатської

діяльності (п. 3.6); сприяти вдосконаленню та доступності безоплатної правової допомоги в Україні (п. 3.9); представляти інтереси адвокатури в Україні та за її межами, зокрема із залученням закордонних представництв НААУ (п. 3.10) тощо [3].

В цьому контексті особливої уваги заслуговує модель взаємовідносин НААУ та держави, основи якої визначені профільним законом.

Так, статтею 5 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності.

Статтею 2 цього ж закону визначено, що адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом.

Пунктом 2 частини 1 статті 1 профільного закону визначено, що адвокатське самоврядування – гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. Відповідно до частини 1 статті 45 – НААУ є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України та утворюється з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування, а частиною 2 цієї ж статті визначено, що саме НААУ представляє адвокатуру України у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями, делегує представників до органів державної влади [4].

Наведені норми у своєму логічному взаємозв'язку свідчать про те, що НААУ, яка є частиною інституту адвокатури та об'єднує всіх адвокатів, реалізуючи їх право на самоврядування, є незалежною від держави і ця незалежність гарантована останньою у спосіб нормативно закріпленого обов'язку створення відповідних умов державою для діяльності адвокатури в цілому.

А. М. Бірюкова вказує, що взаємовідносини адвокатури і держави мають бути унормовані щодо їх обов'язку одне до одного через призму взаємовідносин держави та існуючих елементів громадянського суспільства, через нормативне регулювання створення і діяльності самоврядної, автономної від держави організації адвокатів [5, с. 15].

А. М. Колодій зазначає про те, що держава зобов'язана не тільки проголосити обсяг і характер прав та обов'язків особи, а й гарантувати можливість їх реального здійснення [6, с. 97–98].

Аналізуючи виконання державою таких зобов'язань перед органами адвокатського самоврядування, В. А. Гвоздій визначає цілу систему гарантій їх діяльності: забезпечення автономності та законності їх діяльності, фінансове самозабезпечення, створення необхідних інформаційних умов, наявність власної системи нормативно-правових актів [7, с. 117–122].

Т. Б. Вільчик серед гарантій незалежності адвокатури, як спільноти адвокатів, визначає законодавче визначення основ її побудови, у зв'язку із чим ніякі органи не можуть шляхом прийняття всупереч закону будь-яких нормативних або індивідуально-розпорядчих актів втручатись в діяльність адвокатури; автономність її бюджету, який в цілому не залежить ні від держави або органів місцевого самоврядування, на від інших організацій [8, с. 64].

Узагальнюючи та розвиваючи наведені наукові розробки, вважаємо, що гарантіями діяльності НААУ, які

визначають основи її взаємодії з державою, є: законодавче визначення засад її функціонування; її створення та ліквідація виключно на підставі закону; імперативне визначення суб'єктивного складу її членів; законодавчо закріплена здатність до саморегуляції, в тому числі у спосіб нормотворчості, виконання публічних та інших функцій; фінансова автономність; закріплення за нею унікальної місії представництва адвокатури України, в тому числі у взаємовідносинах з всіма зовнішніми суб'єктами, тощо.

Науковці стверджують, що адвокатура, не будучи складовою жодної з гілок державної влади відповідно до статті 6 Конституції України, має відігравати роль «дружнього посередника» між державою та (або) іншими суб'єктами права у громадянському суспільстві [9; 10], а також забезпечувати демокурію, яка є своєрідним проявом взаємозв'язку та взаємодії суспільства та держави [11, с. 11]. Взаємодія органів державної влади й адвокатури повинна здійснюватися на основі партнерства та об'єднання зусиль в умовах побудови правової держави та формування громадянського суспільства в Україні [12, с. 145].

На підтвердження таких думок зазначимо, що НААУ конструктивно комунікує з органами державної влади, судами вищих інстанцій та органами суддівського врядування та залучена до найбільш нагальних потреб реформування правосуддя [13, с. 35]. Зокрема, як активний учасник судової реформи, НААУ має досвід спільної роботи з членами та експертами Венеційської комісії, Вищою радою правосуддя, Верховним Судом тощо.

Крім того, НААУ активно взаємодіє і з іншими органами державної влади. Наприклад, в 2020 році проводилася робота з комітетами Верховної Ради України, до яких НААУ направляла аналітичні рекомендації до понад 50 законопроектів, співпрацює з Державною судовою адміністрацією щодо запровадження електронного суду, веде діалог з органами суддівського врядування щодо доступу до правосуддя та ефективного захисту прав людини тощо.

До складу сформованої вперше в 2020 році Наглядової ради Координаційного центру з надання правової допомоги за результатами конкурсу увійшли два члени органів адвокатського самоврядування та керівник Секретаріату НААУ [13, с. 35].

З питань фінансового моніторингу діяльності адвокатів НААУ активно співпрацює з Міністерством юстиції України, Державною службою фінансового моніторингу, Нотаріальною палатою України; з питань оподаткування адвокатської діяльності – з Державною податковою службою України [13, с. 36]; щодо порушення прав людини – з Офісом Генерального прокурора, Державним бюро розслідувань, Національною поліцією України тощо [14]; щодо діяльності за кордоном з Міністерством закордонних справ [15].

Окремі, хоч і не завжди позитивні, форми комунікації є у НААУ щодо окремих питань взаємодії адвокатури та адвокатів з Вищим антикорупційним судом [16], Офісом Генерального прокурора [17; 18], Державною податковою службою України [19], Національним агентством запобігання корупції [20], Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини [21], Уповноваженим Президента з прав дитини [22] та іншими.

Слід відмітити, що моделі взаємодії НААУ з переліченими органами держави різняться залежно від змісту правовідносин, з приводу яких вони виникли.

Так, в одних випадках взаємодія виникає як спосіб реалізації тієї чи іншої власної функції НААУ та спрямована на об'єднання зусиль НААУ і відповідного державного органу для досягнення спільної мети, що відповідає розвитку правової держави [23]. В інших же випадках, модель взаємодії зумовлена потребою реагування на здійснення функцій таким органом відносно НААУ, органів адвокатського самоврядування та/або адвокатів [24].

За критерієм системності така взаємодія буває меморандумною [25], тематичною [26] та ситуативною [27].

За формою взаємодія між НААУ та органами держави може полягати у: підписання та реалізації меморандумів [23]; спільній діяльності з реалізації окремого проекту (завдання, заходу тощо) [27]; спільному розгляді спірних питань (в тому числі, й на засіданні одного з учасників спору) [20]; офіційному листуванні (в тому числі, й такому, що містить вимоги щодо реалізації власних функцій) [24]; оприлюдненні офіційних позицій [28] тощо.

Звісно, взаємодія НААУ з зовнішніми суб'єктами не вичерпується державними органами, так як асоціація адвокатів та її утворення активно співпрацюють з національними, іноземними та міжнародними суб'єктами, серед яких громадські та інші організації, заклади освіти, дипломатичні установи, асоціації адвокатів інших держав тощо.

В 2019 році співпраця була налагоджена з Мережею правового розвитку, Координаційним центром з надання безоплатної правової допомоги, Нотаріальною палатою, Асоціацією сімейних медіаторів, Лігою медіаторів України, Центром сімейно-правових досліджень, Українським співтовариством будівельного права, Асоціацією ОТГ, Всесвітньою організацією медичного права, Національною асоціацією арбітражних керуючих України, з кожним з яких укладено відповідний меморандум [29, с. 20–24].

В 2020 році аналогічний меморандумний формат співпраці було налагоджено з відокремленим структурним підрозділом «Центр судової експертизи та експертних досліджень» Державного підприємства «Інформаційні судові системи», Асоціацією жінок-юристок України «ЮрФем», Тренінговим центром прокурорів України, ЛІГА:ЗАКОН та ін. [13, с. 35–37].

В 2021 році меморандуми також було підписано з Українською арбітражною асоціацією [30], ТОВ «Ізікон» [31], Державною установою «Офіс із залучення та підтримки інвестицій» [32], Громадською організацією «Всеукраїнська організація «Федерацією «Є-порту України»» [33], Київським національним торговельно-економічним університетом [34], Комітетом Верховної ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування [35] та ін.

Слід відмітити, що меморандумний формат взаємодії НААУ з іншими державними та недержавними суб'єктами став договірною нормою оформлення відповідних взаємовідносин. Оцінюючи такий досвід як позитивний, водночас зазначимо, що невідомим чином він виглядає в частині підписання трьохсторонніх меморандумів, де однією стороною є НААУ, другою стороною – зовнішній суб'єкт, з яким планується співпраця, а третьою стороною – один регіональний орган адвокатського самоврядування [36].

Вважаємо, у випадку підписання меморандуму про співпрацю між НААУ та іншим суб'єктом, підписання його будь-яким органом адвокатського самоврядування, як третьою стороною, є недоцільним. По-перше, НААУ за визначенням представляє всіх адвокатів та їх самоврядні органи і всі її, в тому числі меморандумні, здобутки, є надбанням адвокатського самоврядування. По-друге, укладення меморандуму за участі одного з багатьох органів адвокатського самоврядування ставить під сумнів його фактичну та юридичну значущість для інших таких органів. На наш погляд, за наявності потреби договірною закріплення співпраці ради адвокатів регіону, іншого органу адвокатського самоврядування чи утворення НААУ з зовнішнім суб'єктом, зазначене доцільно здійснювати окремими предметними меморан-

думами (іншими договорами). Меморандуми, які укладаються НААУ, повинні тлумачитись та виконуватись як такі, які існують на користь всієї адвокатури в будь-яких її формах та втіленнях.

Розкриваючи питання взаємовідносин НААУ з іншими суб'єктами, слід також зазначити, що з моменту заснування єдина асоціація адвокатів розпочала системну співпрацю з національними адвокатурами інших країн, ключовими інституціями та організаціями, які формують порядок денний юридичної професії [37, с. 7]. Отож НААУ співпрацює з міжнародними організаціями та іноземними адвокатурами, такими як: Рада Європи, Рада адвокатських та правничих товариств Європи, Міжнародна спілка адвокатів, Американська асоціація адвокатів, Німецький Фонд міжнародного правового співтовариства, Агентство США з міжнародного розвитку, Асоціація українських правників Америки, Асоціація правників Канади, Спілка адвокатів Німеччини, Асоціація адвокатів Грузії, Національна асоціація адвокатів Італії, Національна асоціація адвокатів Литви, Асоціація адвокатів Азербайджану, Всекитайська асоціація адвокатів, Міжнародна асоціація адвокатів «Один пояс, один шлях», Федерація правничих товариств Канади, Республіканська колегія адвокатів Білорусі, Національна рада адвокатів Франції, Рада адвокатів Англії та Уельсу, Правниче товариство Англії та Уельсу, Спілка адвокатів Німеччини, Посольство Великої Британії в Україні та інші [29, с. 21].

НААУ водночас підтримує комунікацію не лише у професійній спільноті, але і з усім суспільством, з академічними колами, юридичним бізнесом [13, с. 186].

Водночас, як влучно зауважує Т. Б. Вільчик, діяльність адвокатури вимагає незалежності не лише від держави, а й від самого громадянського суспільства [38, с. 248].

Висновки. Таким чином, незалежність НААУ є визначальною характеристикою її взаємодії з іншими суб'єктами.

Гарантіями діяльності НААУ, які визначають основи її взаємодії з державою, є: законодавче визначення засад її функціонування; її створення та ліквідація виключно на підставі закону; імперативне визначення суб'єктивного складу її членів; законодавчо закріплена здатність до саморегуляції, в тому числі у спосіб нормотворчості, виконання публічних та інших функцій; фінансова автономність; закріплення за нею унікальної місії представництва адвокатури України, в тому числі у взаємовідносинах з всіма зовнішніми суб'єктами, тощо.

За критерієм системності взаємодія НААУ з іншими суб'єктами буває меморандумною, тематичною та ситуативною. За формою взаємодія між НААУ та органами держави може полягати у: підписання та реалізації меморандумів; спільній діяльності з реалізації окремого проекту (завдання, заходу тощо); спільному розгляді спірних питань (в тому числі, й на засіданні одного з учасників спору); офіційному листуванні (в тому числі, й такому, що містить вимоги щодо реалізації власних функцій); оприлюдненні офіційних позицій тощо.

Підтримання комунікації та налагодження взаємодії з державними та недержавними суб'єктами вимагає від НААУ дотримання принципу незалежності та створення таких моделей взаємовідносин, за яких НААУ отримуватиме доступ до зовнішніх ресурсів та процесів їх використання, однак зворотній доступ до ресурсів та процесів НААУ не становитиме загрозу для її незалежності та самостійності, а також для інституційного розвитку адвокатури в цілому, укріплення її авторитету та функціональної спроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система : монографія / С. О. Іваніцький. – Київ : Інтерсервіс, 2017. – 800 с.
2. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2017. 487 с.
3. Рішення Ради адвокатів України «Про затвердження Стратегії розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки» від 3.07.2021 року № 38. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-07-02-r-shennya-rau-38_60feb3bc560e1.pdf
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 року № 5076-VI // *Голос України*. 2012. №№ 148–149.
5. Бірюкова А. М. *Адвокатура* – інститут правової системи? *Адвокат*. 2004. № 3 (42). С. 12–15.
6. Колодій А. М. Принципи права України. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 206 с.
7. Гвоздів В. А. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Гвоздів Валентин Анатолійович; Київ, 2020. – 301 с.
8. Вільчик Т. Б. *Адвокатура* й держава: взаємодія в забезпеченні прав і законних інтересів громадян. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014, № 10-1. Т. 1. С. 62–65.
9. Варфоломеева Т. В., Гончаренко С. В. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адвокатуру». Законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність. – К., 2003. – 430 с.
10. Святоцький О. Д. *Адвокатура* у юридичному механізмі захисту прав громадян (історико-правове дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10. – К., 1994. – 307 с.
11. Бірюкова А. М. Функціональне призначення вітчизняної адвокатури в умовах глобалізації. *Право і суспільство*. 2018. No. 3. С. 8–14.
12. Рибалко Г. С. (2020). Роль і місце адвокатури у державі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*, (30), 141–146. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2020-30-16>
13. Звіт НААУ за 2020 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_ANNUAL_REPORT_2020.pdf
14. У НААУ відбулося обговорення порушень прав людини, які вчиняють під час затримання та досудового розслідування (заголовок з екрану). URL: [https://unba.org.ua/news/print/6733-u-naau-vidbulosa-obgovorennya-porushen-prav-lyudini-yaki-vchinyayut-pid-chas-zatrimannya-ta-dosudovogo-rozsliduvannya.html](https://unba.org.ua/news/print/6733-u-naau-vidbulosa-obgovorennya-porushen-prav-lyudini-yaki-vchinyayut-pid-chas-zatrimannya-ta-dosudovogo-rozsliduvannya)
15. НААУ та МЗС уклали Меморандум про співробітництво (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/3809-naau-ta-mzs-uklali-memorandum-pro-spivrobitnictvo.html>
16. НААУ закликає ВАКС не ототожнювати адвокатську діяльність із втручанням у правосуддя (заголовок з екрану). URL: [https://unba.org.ua/news/5952-rau-zaklikae-vaks-ne-ototozhnyuvati-advokats-ku-diyal-nist-iz-vtruchanniam-u-pravosuddyam.html](https://unba.org.ua/news/5952-rau-zaklikae-vaks-ne-ototozhnyuvati-advokats-ku-diyal-nist-iz-vtruchanniam-u-pravosuddyam)
17. НААУ звернулася до ГПУ з приводу обшуків адвокатів у Києві (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/2175-naau-zvernulasya-do-gpu-z-privodu-obshukiv-advokativ-u-kyevi.html>
18. Рішення Ради адвокатів України «Про результати розгляду листів Офісу Генерального прокурора від 10 вересня та 16 листопада 2020 року, які надійшли у відповідь на рішення РАУ від 05 серпня 2020 року № 50 про вжиття заходів в межах повноважень щодо недопущення порушень прав людини на захист і професійних прав адвокатів в судовому процесі суддями» від 3.07.2021 року № 58. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-07-03-r-shennya-rau-58_60feb9790660d.pdf
19. Рішення Ради адвокатів України «Про результати розгляду листа Державної податкової служби України щодо погодження та затвердження проекту Протоколу про порядок інформаційної взаємодії між Державною податковою службою України та Радою адвокатів України» від 3.07.2021 року № 62. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-07-03-r-shennya-rau-52_60f538232b94e.pdf
20. Рішення Ради адвокатів України «Про розгляд листів Національного агентства з питань запобігання корупції» від 2.07.2021 року № 43. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021-07-02-r-shennya-rau-43_60feb65344359.pdf
21. Виявлено грубе порушення прав суб'єктів персональних даних з боку Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України (заголовок з екрану). URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/all-news/pr/viyavleno-grube-porushennya-prav/>
22. НААУ допомагає офісу Уповноваженого з прав дитини у правових консультаціях (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/2420-naau-dopomagaє-ofisu-upovnovazhenogo-z-prav-ditini-u-pravovih-konsul-taciyah.html>
23. НААУ та ДСА домовилися про взаємодію в розвитку електронного судочинства – меморандум (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/5702-naau-ta-dsa-domovilisya-pro-vzaemodiyu-v-rozvitku-elektronno-go-sudochinstva--memorandum.html>
24. НААУ звернулася до ГПУ з приводу обшуків адвокатів у Києві (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/2175-naau-zvernulasya-do-gpu-z-privodu-obshukiv-advokativ-u-kyevi.html>
25. НААУ та МЗС уклали Меморандум про співробітництво (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/3809-naau-ta-mzs-uklali-memorandum-pro-spivrobitnictvo.html>
26. Резолюція «Професійна етика правосуддя», підписана головою Ради суддів України, Ради прокурорів України, Ради адвокатів України 21 вересня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/nr001414-18#Text>
27. *Адвокати* НААУ спільно з суддями Верховного суду провели аналітику справ ЄСПЛ за 2019 рік (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/5569-advokati-naau-spilno-z-suddiyami-verhovnogo-sudu-proveli-analitiku-sprav-espl-za-2019-rik.html>
28. НААУ закликає ВР утриматися від створення державою комісії по контролю за якістю БПД адвокатами за законом проектом № 5107 через ризики знищення гарантованої Конституцією незалежної професійної діяльності та порушення прав громадян (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/6683-naau-zaklikaє-vr-utrimatisya-vid-stvorennya-derzhavoyu-komisij-po-kontrolyu-za-yakistyu-bpd-advokatami-za-zakonoproektom-5107-cherez-ryziki-znishennya-garantovanoi-konstituciyu-nezalezzhnoi-profesijnoi-diyal-nosti-ta-porushennya-prav-gromadyan.html>
29. Звіт НААУ за 2019 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/NEW_ANNUAL_REPORT_2019_05.pdfhttps://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/NEW_ANNUAL_REPORT_2019_05.pdf
30. НААУ та Українська арбітражна асоціація підписали меморандум про співпрацю (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/6634-naau-ta-ukrainska-arbitrazhna-asociaciya-pidpisali-memorandum-pro-pivrobitnictvo.html>
31. В Особистому кабінеті адвоката з'являються можливості системи EasyCon (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/6855-v-osobistomu-kabineti-advokata-z-yavlyat-sya-mozhливosti-sistemi-easycon.html>
32. Меморандум про співробітництво від 24.02.2021 року. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Rishennya/memorandum%20mizh%20NAAU%20z%20Ukraineinvest.pdf>
33. Меморандум про співробітництво між Національною асоціацією адвокатів України та Громадською організацією «Всеукраїнська організація "Федерація «Є-порту України"» від 21.05.2021 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Rishennya/Vseukrainska-organizaciya%20Федерация%20Є_порту%20України.pdf
34. Меморандум про співпрацю між Київським національним торговельно-економічним університетом, Національною асоціацією адвокатів України та Радою адвокатів міста Києва від 21.05.2021 року. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Rishennya/3%20Київським%20національним%20торговельно-економічним%20університетом.pdf>
35. Меморандум про співпрацю між Комітетом Верховної ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування та Національною асоціацією адвокатів України від 30.07.2021 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Rishennya/Memorandum_Komitet%20VR_30%2007%202021.pdf

36. Меморандум про співпрацю між Київським національним торговельно-економічним університетом, Національною асоціацією адвокатів України та Радою адвокатів міста Києва від 21.05.2021 року. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Rishennya/3%20Київським%20національним%20торговельно-економічним%20університетом.pdf>

37. Звіт Національної асоціації адвокатів України: «НААУ: 5 років успіху». URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/43f83bd682afc309ca20_file.pdf

38. Вільчик Т. *Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі* / Т. Вільчик // *Право України*. – 2014. – № 11. – С. 243–250.